
txi-hu.tex:
Texinfo Package for Hungarian Language

A Texinfo magyarítása
1. kiadás.
2007. V. 14.

Lajos Vozárik

Előszó

A Unix rendszerek általános célú dokumentumkészítő rendszere a `texinfo` csomag, amely minden disztribúció része. Segítségével könnyen készíthetünk kézikönyveket tartalomjegyzékkel, tárgymutatóval, kislexikonnal, stb., de írhatunk vele rövid leírásokat, vagy programok dokumentációit. A keletkezett nyomtatott output minősége messze meghaladja azt, amit ma egy titkárnoi rendszeren el lehetne készíteni. Ez a leírás is a `texinfo` magyarított változatával készült.

Ugyancsak a `texinfo` segítségével készülnek azok a hipertext fájlok (on-line kézikönyvek), amelyek a képernyőn megtekinthetők¹. Nincs szükség arra, hogy külön fájlt készítsünk a nyomtatott dokumentáció előállításához és egy másikat a képernyőn megjelenő információknak. Épp ellenkezőleg: a `texinfo` mindkettő előállításához ugyanazt a forrásszöveget használja. Fentiek miatt elterjedten használják, főként angol nyelvterületen. Magyar nyelvű alkalmazásának ezideig gátat szabott a fejezetek, alfejezetek számozása és a hosszú í-betű hiánya. Jelen leírás célja a magyarítás ismertetése.

¹ Linux alatt például a `tkInfo` segítségével

1. Helyesírási és jelölési eltérések

Az angol nyelv nemcsak a nyelvtani szerkezetében tér el a magyar nyelvtől, hanem a nyomtatott szövegben szokásos jelölési konvencióiban is. Így például az angolban mindig nagybetűvel írjuk a rövidítéseket és kifejezéseket, mint pl.: Fig(s)., Sect. valamint a képaláírás, táblázat, papír, bizonyítás, angol neveit, ha számokkal együtt használjuk.

A legfontosabb eltérések az 1. táblázatban találhatók.-

Angol	Magyar
Part 1	1. rész
Chapter 1	1. fejezet
Section 1	1. szakasz
Appendix	Függelék
Appendix 1	1. függelék
Table 1	1. táblázat
Fig 1	1. ábra
04.09.2004	2004. IX. 4.
— em-dash	csak angol idézetben
– en-dash	85–90
– en-dash	Budapest – Bécs
“quoted text”	„idézet”

1. táblázat: Jelölési eltérések

2. A txi-hu.tex csomag

A `texinfo` magyar nyelvű használatához szükség van a `txi-hu.tex` csomag betöltésére.

2.1. Telepítés

Legegyszerűbb a teljes `texinfo` csomagot újratelepíteni abban az esetben, ha annak verziószáma 4.8. alatt van. A verziószámot futtatáskor képernyőre írja, de megtekinthető a futtatáskor keletkezett `.log` fájlban is.

A frissítés manuálisan is megoldható, ehhez csak a következő két fájlt kell a `texinfo` könyvtárába bemásolnunk:²

```
txi-hu.tex
huhyp.tex
```

emTeX alatt szükségünk lesz még az `info.tcp` és a `convert.bat` állományokra is. A szöveg manipulálását és a címlap generálását könnyíti meg a `hdr0.txi` állomány használata.

2.2. Futtatás

A telepítés után a magyar nyelvi változat nem aktiválódik automatikusan, hanem az eredeti angol nyelvű változat lesz aktív. Az aktiváláshoz a dokumentumnak tartalmaznia kell a következő sort:

```
@documentlanguage hu
```

Ennek hatására töltődik be a `txi-hu.tex` állomány, ami elvégzi a `texinfo` magyarítását. Automatikus betöltés valósul meg a `hdr0.txi` állományon keresztül. Betöltés folyamata közben a következő üzenet jelenik meg a képernyőn:

```
Loading txi-hu [version v. 1.0], hyphenation, (huhyp.tex
Last updated: 27-01-02) fixed words, date and time stamp, captions,
bibliography, chapter and section defs.,
...done.
The current Language is: Hungarian.)
```

2.3. Szövegbevitel

Az eredeti `texinfo` esetén az í-betű bevitelével két probléma volt:

bullet külön makrót tartalmaz az í-betű bevitelére, amivel néha gondok akadnak a tartalomjegyzék helyes megjelenítésénél.

bullet plain TeX-ből csak konverzióval lehet átvenni a szöveget, mert a `plain` ezt használja:

```
\'\i
```

A probléma megoldására a `texinfo`-t úgy állítottam át, hogy az í-betűt ebben a formában fogadja el:

```
@'\i
```

A beírás átalakítás nélkül is megoldható, ha a szöveget a `@tex--@endtex` makrók közé tesszük, így nincs szükség a szöveg átalakítására:

```
@tex
sz'\inek
@endtex
```

² Unix alatt a jogosultságokat is be kell állítani, l. `chmod`

Hosszabb szöveg bevitele így nagyon kényelmetlen. Lényegesen könnyebb egy szövegszerkesztőbe írni a szöveget, majd azt egy segédprogrammal a T_EX részére átalakítani. Ehhez használhatjuk az en_TE_X `texconv` programját vagy a `hion` segédprogramot is.³

2.4. Elválasztás

Az eredeti `texinfo` a magyar szavakat nem minden esetben választja el helyesen, mivel az elválasztási szabályok angol nyelvre érvényesek. A legnagyobb problémát a kettőzött kétjegyű szavak elválasztása okozza. A problémát csak részben oldja meg a `@patterns` definíció átírása, mivel még ezt is számos kivétellel kell kiegészíteni, pl.: *ablaküveg*. Makacs esetben a szórend megváltoztatása segíthet, de ez sem minden esetben járható út, pl. idézeteknél. Ezért az ékezetes szavakban megjelölhetjük az elválasztási helyeket – ahol a T_EX elválaszthatja – a következő módon:

```
kö@-vet@-ke@-z@
```

Az elválasztás csak a megjelölt helyeken jöhet létre, azok közül is csak a legjobban illeszkedő mentén töri el a szót. Az összes többi jelölés figyelmen kívül lesz hagyva és nyomtatásban sem jelenik meg.

Ékezet nélküli szavak elválasztása teljesen hasonló módon történik. Azért, hogy egy szó minden előfordulásánál ne kelljen külön megjelölni az elválasztási helyeket, a gyakrabban használt ékezet nélküli szavakat felvehetjük egy elválasztási kivételszótárba. Egy ilyen bővíthető kivételszótár található a `huhyp.tex` állományban. Futtatáskor automatikusan betöltődik és futás közben a memóriában marad. E szótárak méretét általában a rendelkezésre álló T_EX-memória korlátozza. Témakörök szerint több szótárat is létrehozhatunk, például programozáshoz, biológiai, gépipari, stb. területekhez és mindig csak az aktuálist használjuk. Sajnos az ilyen szótárakba utasítás (makro) nem írható be.

A szótárak felépítése egyszerű:

```
\hyphenation<lista>
```

A felépítés a `huhyp.tex` állományban tanulmányozható. Tapasztalatok szerint kb. 500 szavas szótár betöltése még nem okoz memóriagondot. Ez több, mint elegendő, hiszen ez a szótár csak azokat a szavakat tartalmazza, amit a T_EX nem tud helyesen elválasztani.

2.5. Fejezetek és szakaszok

Az eredeti angol `texinfo` angol jelölést használ a fejezetek és szakaszok számozására:

```
Chapter 1 Sample-title
1.1 Section
1.1.1 Subsection
1.1.1.1 Sub-subsection
Appendix A Sample-title
A.1 Section
A.1.1 Subsection
A.1.1.1 Sub-subsection
```

Ez a magyar jelölési rendszernek nem felel meg, ezért a magyar helyesírás szerinti címkézési rendszert alkalmazzuk. A fejezetek, szakaszok, stb. jelölései nem változtak, csupán a magyarító csomag cseréli le a helyesírásnak megfelelően.

```
@chapter Első fejezet
```

Ugyancsak módosításra került a tartalomjegyzék is.

³ A `@documentencoding` makró nem használható egységesen a magyar szövegek bevitelére, mert sokféle, eltérő kódlap alatt készülnek/készültek szövegek, mint pl.: CWI, 852, 1250, 1251, latin1, latin2, UNICODE, stb.

2.6. Táblázatok és ábrák számozása

Táblázatok számozásához először az `@opencaption` utasítást kell használni. Ennek hatására nyitódik meg az a fájl, amibe a táblázatok adatait fogja írni. Egy adott táblázat sorszámának, címének és oldalszámának kiírása a `@hucaption` utasítás hatására történik meg, miközben ugyanez az utasítás a szövegben is elhelyezi – a magyar helyesírás szerint – ugyanezt a címkét:

```
@hucaption{A drozofíliák szexuális aktivitása}
```

A címkét és a táblázatot ajánlatos közös dobozba tenni, különösen akkor, ha a táblázat nem a laptükör közepén van.

Példa:

2. táblázat: A drozofíliák szexuális aktivitása a cefre alkoholtalmának függvényében

A táblázatok jegyzékének visszaolvasása a `listcaptions` utasítással történik.

3. Parancsreferencia

Ez a rész röviden ismerteti a magyarításhoz használt makrókat.

@abstractname

Kivonat

@alph num

Számok kisbetűre való konverzióját végzi.

@alph{4}

⇒d

@Alph num

Számok nagybetűre való konverzióját végzi.

@Alph{4}

⇒D

@appendixname

függelék. Akkor használjuk, ha több is van a dokumentumban, pl.: 2. függelék.

@Appendixname

Függelék. Akkor használjuk, ha csak egy van a dokumentumban.

@unnumbered @appendixname

@arabic num

Kiírás arab számmal.

@bibname Irodalom

@BibName Irodalomjegyzék

@docsize *A dokumentáció terjedelme:* szöveget írja ki.

@enclname

melléklet, l. függelék.

@Enclname

Melléklet, l. Függelék.

@figurename

ábra

@figures Ábrák

@glossname

Kislexikon

@headtoname

Címzett

@hucaption

Magyar helyesírás szerinti táblázatcímkézés. A címkét és a táblázatot közös dobozba kell tenni. Hozzáadja az aktuális táblázat számát, címét és oldalszámát a táblázatok jegyzékéhez.

@hudate

Dátum kiírása a magyar szokásoknak megfelelően, év-HÓ-nap formában, ahol az év négy számjeggyel, a hónap római nagybetűvel, a napok vezető nullák nélkül lesznek kiírva.

- @hdate.**
 ⇒ 2007. V. 14.
- @imacro** Pont nélküli i-betű kiírására szolgál. Egyes táblázatokban csak ezzel lehet hosszú í-t írni.
- @indexname**
 A *Tárgymutató* szöveget írja ki.
- @introname**
 A *Bevezetés* szöveget írja ki.
- @jmacro** Pont nélküli j-betű kiírására szolgál.
- @listcaptions**
 A táblázatok jegyzékét illeszti be.
- @listfigurenames**
 Az *Ábrák jegyzéke* szöveget írja ki.
@unnumbered @listfigurenames
- @listtablename**
 A *Táblázatok jegyzéke* szöveget írja ki.
@unnumbered @listtablename
- @ndash** En-dash jelet – rajzol. A – -től annyiban tér el, hogy mindkét oldalán van egy-egy `\thinspace`.
- @ondate** Az aktuális dátum kiírása a kelezéshez szokásos, -án, -én, ... végződéssel.
 Kelt Miskolcon, **@ondate**.
 ⇒Kelt Miskolcon, 2007. május 14-én.
- @opencaption**
 Táblázatok jegyzékének fájlba írását indítja el.
- @pages text**
 Az idézett szöveg ezen az oldalon, oldalakon található.
- @prefacename**
 Az *Előszó* szöveget írja ki.
@unnumbered @prefacename
- @proofname**
 A *Bizonyítás* szöveget írja ki.
- @proofname**
 Bizonyítás
- @refname** A *Hivatkozások* szöveget írja ki.
- @roman num**
 A paraméterként megadott számot kisbetűs római számmal írja ki.
@roman{19}
 ⇒xix
- @Roman num**
 A paraméterként megadott számot nagybetűs római számmal írja ki.
@Roman{19}
 ⇒XIX

`@tablename` A *táblázat* szöveget írja ki.

`@tblnum` Automatikus táblázatszámozás. A *TblNum* változó értékét minden kiírás után eggyel megnöveli.

`@Today` Az aktuális dátum kiírása, év-hónap-neve-nap formában, magyar nyelven.

`@Today`
⇒2007. május 14.

3.1. Átdefiniált makrók

```
%%%
%%% Set up fixed words for Hungarian (magyar) language.
%%%
\gdef\putwordAppendix{f\"uggel\'ek}
\gdef\putwordChapter{fejezet}
\gdef\putwordDefmac{Makr\'o}
\gdef\putwordDefopt{Felhaszn\'al\'oi opci\'o}
\gdef\putwordDeffunc{Funkci\'o}
\gdef\putwordDefspec{Speci\'alis forma}
\gdef\putwordDefvar{V\'altoz\'o}
\gdef\putwordEquation{k\'eplet}
\gdef\putwordfile{f\'ajl}
\gdef\putwordIndexIsEmpty{(\\"Ures index)}
\gdef\putwordIndexNonexistent{(Neml\'etez\H{o} index)}
\def\putwordInfo{Info}
\gdef\putwordNoTitle{Nincs c\'i{i}{m}}
\gdef\putwordpage{oldal}
\gdef\putwordsection{r\'esz}
\gdef\putwordSection{r\'esz}
\gdef\putwordsee{1\'asd }
\gdef\putwordSee{1. m\'eg: }
\gdef\putwordTOC{Tartalomjegyz\'ek}
\gdef\putwordShortTOC{\\'Attekint\'es}
%%%
```

4.

blablabla

A. függelék: Példa környezet

Ebben a részben egy példát mutatunk be szövegfájl tördelésére.

A.1. Shell program

Az alábbi shell program MS-DOS és Windows alatt futtatható.

```
@echo off
texconv -i %1.txt %1.txi
tex %1.txi
texindex %1.cp
tex %1.txi
dvips %1.dvi
rem gs386 -q -dNOPAUSE -sDEVICE#pdfwrite -sOutputFile#%1.pdf %1.ps -c quit
```

A.2. Egy minimum tex-fájl

Egy dokumentumnak minimum az alábbi sorokat kell tartalmaznia a sikeres futtatáshoz.

```
\input texinfo
@documentlanguage hu
Ide ker@"ul a sz@"oveg.
@bye
```

A.3. A `hdr0.txi` fájl

A `hdr0.txi` fájl tartalmazza a dokumentum általános beállításait és a címoldalt.

Irodalom

1. BUJDOSÓ GYÖNGYI – FAZEKAS ATTILA: *T_EX kezdőlépések*. Debrecen, Hungary, 1995, Tertia Kiadó.
2. CHASSEL, ROBERT J. – STALLMAN, RICHARD M.: *Texinfo*. Boston, USA, 2004, Free Software Foundation.
3. GYURGYÁK JÁNOS: *Szerkesztők és szerzők kézikönyve*. Budapest, Hungary, 2000, Osiris Kiadó. 121-126. p.
4. MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA: *A magyar helyesírás szabályai*. Budapest, Hungary, 1994, Akadémiai Kiadó.

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Jelölési eltérések 2
2. táblázat: A drozoffliák szexuális aktivitása a cefre alkoholtalmának függvényében 5

Tartalomjegyzék

Előszó	1
1. Helyesírási és jelölési eltérések	2
2. A txi-hu.tex csomag	3
2.1. Telepítés	3
2.2. Futtatás	3
2.3. Szövegbevitel	3
2.4. Elválasztás	4
2.5. Fejezetek és szakaszok	4
2.6. Táblázatok és ábrák számozása	5
3. Parancsreferencia	6
3.1. Átdefiniált makrók	8
4.	9
A. függelék Példa környezet	10
A.1. Shell program	10
A.2. Egy minimum tex-fájl	10
A.3. A hdr0.txi fájl	10
Irodalom	11
Táblázatok jegyzéke	12

Tárgymutató

\		
<code>\hyphenation</code>	4	
D		
<code>documentlanguage</code>	3	
E		
elválasztási kivételszótár	4	
H		
<code>hion</code>	4	
T		
<code>texconv</code>	4	